

do haec inanis spei umbra deceperit. Deterreant quaeso, vos ab hac persuasione innumerabiles populi, sub tanta securitate nudi, et vacui bonis, et malis pleni ea hoc luce praerupti. Quotidie expavescentia transitus nostri, et commigratiosis incerta hora: praeveniendus est dies, qui praevenerit consuevit. Periculosissima est in ultimum diem promissa securitas; haec ille. Persuadet illi ipsum singularis comparatio d. Maximi, qua bonum latronem cum Iuda proditore confert. Ille enim divina misericordia usus, iste abusus: Iudas discipulus quasi triam annorum, latro triam nondum horarum: Ille osculo tradidit, iste reverenter adorat: Ille pecunia avidus, iste regni cupidus: Ille dixit: Quid vultis mihi dare, et ego eum vobis tradam? iste vero ait: Hic autem quid mali fecit? Ille simulate, Aec Rabbi; iste absque fictione clamat: Memento mei Domine, cum veneris in regnum tuum. Tandem sortes eorum inaequales adeo fuere, ut Iudae dictum sit: Abiit in locum suum, et suspensus crepuit medius; latroni vero, Hodie mecum eris in paradiso. Neminem ergo fratres, falsa securitas decipiat, quia licet certum sit, summam in Deo misericordiam esse, incertum tamen, si ea vobiscum utetur, in dies vestram procrastinatus conversionem. Tandem duplex occurrit ratio, ob quam latro tanta celeritate, et intra tam breve temporis spatium peccatorum veniam, gratiam iustificalem, ac tandem regnum coelorum assequutus est. Prima est, quod ipse latronis artem, quam exercuerat, non deserens, sed in melius commutans, eo die cognovit ostium regni coelorum esse apertum: Christus enim dixit: Ego sum ostium, si quis per me introierit, pasqua inveniet. Hoc ostium erat tunc quinque patentibus vulneribus reseratum. Videns ergo latro tot foramina aperta, et neminem ingressum, caelestisque thesauri rapinam impeditentem, duplicem pretiosissimum praedatus est thesaurum, et praesentis gratiae, et futurae gloriae. Hanc latronis in rapiendo industriam admiratus d. Cyprianus (ser. lib. 60. Latron.) in haec verba prorupit: Nullus latro huic valet comparari: nam alii latrones latrocinio vitam perdunt; hic autem latrocinio vitam furatur sempiternam. Famosa quaedam latrocinia sacra volumina commemorant. Rapuit sane primus parens pomum sibi a Deo prohibitum, pomum sane maioris discordiae, quam illud Paradisi; et in supplicium latrocinii, licet aliquin materia videbatur levis, caelestibus iniustitiae originalis donis expoliatus fuit; et a paradiso terrestri relegatus ex sententia iudicis audivit: Pulvis es, et in pulverem revertaris. At latro iste fractus arboris crucis sibi usurpat, et divinis nihilominus donis impletur, in paradiso introducit, et ingratam illam sententiam: Pulvis es, et in pulverem revertaris, minime audit, sed incundam hanc: Hodie mecum eris in Paradiso. Pulchram Rachelen narrat sacra Scriptura idola quaedam patris sui furatam fuisse, et ut quidam voluit, auri, vel argenti cupiditate allectam; vel ut verius existimo, ut a patre idololatriae occasionem removeret. At furum huius latronis mirabilis est: nam ibi Rachel falsos Deos,

hic autem Deum vivum, et verum furatus est. Achan olim contra divinum praeeptum virgam auream, et pallium coccineum clam surripuit, et iussu Dei capite mulctatus est. Latrocinium hoc peccaminosum fuit; at latrocinium fidelis huius latronis sanctum, et Deo gratisimum extitit: rapuit enim regnum coelorum, quod omni auro, et coccino pretiosius est. Sacerdotes quidam: Idololatrae varias, quas rex Darius idolorum altari apponebat, epulas nocte surripiebant, quorum furtum Danielis industria detectum fuit, ingentemque sustulerunt confusionem, et ignominiam. At latro noster non terrestres, et usu consumpibiles, sed incorruptibiles, et coelestes dapes furatus est, non confusionem sustinens, sed summum honorem, et gloriam sibi comparans. Tandem exploratores terrae promissionis varum racementum, seu botrum ab ea praedati fuere, ut pulchritudine, et magnitudine eius perspecta, ad terram illam expugnandam militum animos excitarent. Utile sane latrocinium, sed nullius mullo latroni, quod dulcem botrum Sponsae rapuerit, de quo ipsa (Cant. 1): Botrus Cyprae dilectus meus mihi. Et quidem licet ipsa diligenter botrum hunc custodiret, et in sinu suo absconderet, ut satis indicant verba, quae subdit (ibi.): Inter ubera mea commorabitur; tanta fuit latronis huius industria, ut sibi ille valet comparari. Memini iure caveri, ut habeatur l. 1. ff. de poenis, ut si conligerit quempiam in arte sua famosum, et insignem artificem in capitale aliquod delictum prolabi, pro prima vice ignoscatur. Cum ergo latro hic adeo latrocinandi arte peritus fuerit, ut adhuc existens in crucis patibulo, in quod propter latrocinia ascenderat, ibi celeberrimum omnium furtum fecerit, regnum coelorum rapiens, et illud quod Christus Dominus dixerat implens (Matt. 11): Regnum coelorum vim patitur, et violenti rapiunt illud; non solum latroni polliceri regnum coelorum, eodem prorsus die illud obtulerunt ei enuncia-verit, dicens (Luc. 23): Hodie mecum eris in paradiso. Unde d. Ambrosius (in Psal. 118. ser. 8) dixit: Futurum promittit, sed id, quod futurum est, unius diei spatio non patitur proterari, ne dilatione gratia minueretur: Dicendum quidem arbitror, summa sapientia Christum Dominum id effecisse: voluit enim, ne magis iustitia, quam misericordia eluceret, sed e contra, quia misericordia superexaltat iudicium; saepe autem iustitia sine dilatione merita punierat, ut constat ex (Psal. 77): Adhuc escae eorum erant in ore ipsorum, et ira Dei ascendit super eos: et (lib. 4. Reg. c. 2), ubi habetur, pueros quosdam illudentes Eliseo continuo ab orsis dilaceratos, et in frusta discerptos fuisse. Oportebat ergo similiter non differri misericordiam, sed quod quemadmodum divina iustitia, cum primus Adam velut latro velitum pomum surripuit, illum e paradiso eiecit; ita divina misericordia latroni parens

HOMILIA V.

eo ipso die, quo veniam petit, veniam daret, et in coelestem paradiso introduceret. Unde Glossa ordinaria ait: Qua hora Adam e paradiso eiectus fuit, eadem admissus latro ad paradiso, quantum ad promissionem; et merito quidem: nam si Adam excusans se, et Deum accusans: Mulier quem dedisti mihi, etc. absque mora e paradiso expulsus fuit, rationi consentaneum erat, ut latro hic accusans se: Nos quidem digna factis recipimus, et excusans Christum a calumniis ei falso impositis: Ille autem quid mali fecit, absque interposita dierum mora in paradiso introduceretur.

Ceterum restat exponere, ut proposita e principio verba omni ex parte elucidata maneant, quid nomine paradisi in illa Christi promissione (Luc. 23), Hodie mecum eris in paradiso, veniat intelligendum: totaque ratio dubitandi inde emergit, quod Christus eo die non ascendit in coelum, sed descendit in infernum, Apostolico dicente Symbolo: Descendit ad inferos. D. Iustinus martyr (de bono latrone) ait, intelligi paradiso terrestrem, a quo primus parens eiectus fuit. Subscribit eidem expositioni Irenaeus (lib. 5. in Hieremiam), et probat testimonio presbyterorum Asiae, qui fuerunt discipuli Apostolorum. Duplex fuit horum Patrum fundamentum. Primum, quod putabant animas iustorum ante iudicium non clare visuras Deum: sed fundamentum iam damnatum est in Concilio Florentino sub Eugenio quarto, quod tamen tunc non ita exploratum habebatur, et ideo inculpabiles erant Patres illi. Secundum, quod in sacra Scriptura nomine paradisi intelligitur ille, quem primus parens incolat. Quod hoc loco videtur manifestum, cum nomine paradisi non possit intelligi regnum coelorum, cum illo die non fuerit illud ingressus Christus Dominus, sed post quadraginta dies. At hoc fundamentum debile, et infirmum etiam est: tum quia, ut patet ex Xenophonte, horti, in quibus Persarum Reges deliciabantur, paradisi soliti erant vocari: tum ex Eccl. 2. nam ubi dicitur, Salomone fecisse hortos, et pomaria; Septuaginta transtulerunt, Paradisos: tum denique, quia d. Paulus ait se raptum fuisse in paradiso, et d. Ioannes (Apocal. 2) in persona Christi ait: Vincenti dabo edere de ligno vitae, quod est in paradiso Dei mei. Falsum ergo est, quod nomine paradisi in sacra Scriptura solum intelligatur paradiso terrestris. Quare germanus sensus est, latronem diei introductum illo die in paradiso, quia eodem die vidit claram divinam essentiam. Illa enim clara Dei visio nostrum regnum, nostrum coelum, et noster paradiso est; quem nobis praestare dignetur Dominus Iesus, qui cum Patre, et Spiritu sancto vivit, et regnat in saecula saeculorum. Amen.

De causis, ob quas Christus e cruce pendens beatissimam Virginem vocaverit mulierem, et non matrem, et de mutua relatione matris, et filii inter ipsam, et d. Ioannem Evangelistam, in illa verba: Mulier, ecce filius tuus; deinde dicit discipulo, Ecce mater tua; et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.

Divus Ioannes Chrysostomus (hom. 83. in Io. tom. 3), proposita verba elucidans, admiratus, quod Christus Dominus beatissimam Virginem mulierem, non matrem appellaret, solita sua eloquentia in haec verba exclamavit: O bone Iesu, quid matrem tuam erubisti, quae te tam diligenter nutrit, reverenter tractavit, dulciter lactavit? tam dure loqueris, mulierem inquis? Continuo tamen huic objectioni respondens sanctus Doctor ait: Ideo factum esse arbitror, ne materno nomine amplius dolorem exciteret: non enim tempus tunc erat matrem dulciter alloquendi, nec nomen matris exprimentis. Eandem rationem reddidit Baptista Mantuanus (lib. 3. Marian.), hoc duplici eleganter carmine:

Talibus admonuit matrem sine nomine matris: Ne materna pium laceraret viscera nomen.

Verum quia non absque singularissimo Dei consilio Christus Dominus beatissimam Virginem mulierem appellavit, non matrem, varia quae in hac appellatione delitescent sacramenta, aperire exordiamur. D. Epiphanius (in hunc locum) vocasse ait illam mulierem, non matrem, quia mater in communi hominum acceptioe virginatum excludit, mulier vero non. Ad quod etiam videtur respexisse divus Paulus (Galat. 4), dicens: Misit Deus filium suum factum ex muliere: non dixit ex matre, licet re ipsa verissima mater esset. Ipse etiam videtur Epiphanius (in hunc locum) aliam singularem reddidit rationem: ait enim consulto illam vocasse mulierem, ne mundus disciperetur, Deam illam proclamans, tanta erat eius sanctificatio, et vitae integritas. D. Augustinus ait, id Christum fecisse propter exemplum nostrum: dixerat enim (Matt. 23): Nolite vocare vobis patrem super terram. Unde ipse implere volens, quod doperat, non vocavit Virginem matrem, sed mulierem. Burgensis Christum Dominum tradit praescire Virginem ex magna eius humilitate placuisse, nominari se humiliori nomine: filius vero matris voluntati annuens nomen matris Dei, quod excellentissimam dignitatem Virginis praedicat, non usurpavit, sed mulieris tantum, quod commune nomen est. His addamus nos, vocasse illam mulierem, quia mulier idem est, quod molliens virum. Ipsa autem fuit, quae divinum cor adversus homines propter eorum peccata induratum emollivit, ne in genus humanum deseciret. Vocat mulierem antonomastice, ut nolavit Divus

Cyrillus (epistola 28), quasi alludens ad mulierem illam, de qua Salomon (Prov. 3): *Mulierem fortem quis inveniet? sed praecipue ad illam, de qua in creatione mundi dixerat (Gen. 2): Inimicitias ponam inter te, et mulierem.* Haec enim Virgo ipsa erat, ut Patres omnes explicant. Itaque sicut Christus dicitur filius hominis per autonomasiam, ita beata Virgo mulier per excellentiam. Vocat etiam eam mulierem, non matrem, quia qui se experiebat derelictam a Patre, quatenus nullam ei coelitus consolationem mitebat, voluit quoque eo solatio, dulcedine, et suavitate, quae in nomine matris delitescit, et quam ipse percipere solitus erat, animam suam privare. Tandem vocat illam mulierem, quia si dixisset: *Mater ecce filius*, ambiguum valde redderet sermonem, quia tunc hunc sensum possent verba illa reddere, ut respiceret se ipsum tot doloribus affectum; vel certe, quod loqueretur ad matrem Ioannis, quae ibi aderat, et ei diceret: *Ecce filius tuus fidelissimus inter omnes*, qui a lecto crucis non recessit. Propter igitur haec omnia convenienter Christus matris appellationem reticens, mulieris nomine usus est. Porro iam sequentia verba: *Ecce filius tuus*, quae singularem divi Ioannis Evangelistae excellentiam continent, illustrare properemus. In illis latet afflictio Virginis: latet et solamen doloris eius. Afflictio quidem, quia intumebant verba illa mox spoliandam esse dilectissimo filio suo. Unde d. Augustinus (epist. 50. ad Paul., et d. Bern. *super signum magnum*), hunc Virginis moerorem considerans, ait: *Non tibi plus quam gladius fuit sermo ille, revera pertransiens animam, usque ad divisionem animae, et corporis, mulier ecce filius tuus? O commutatio! Ioannes tibi pro Iesu traditur, servus pro Domino, discipulus pro magistro, filius Zebedaei pro Filio Dei, homo putus pro Deo vero: quomodo afflictissimam tuam non pertransiret animam auditio illa, quando nostra, licet saxa, licet ferrea pectora sola recordatione scinduntur?* Fateor quidem verba haec: *Mulier ecce filius tuus*, vulnus animae matris intulisse, sed simul vulneris praesentissimam medelam attulisse, non inficiabor. Voluit enim Christus, desolatam matrem contemplassi, propter suam futuram absentiam, in solatium eius, ut solet inter amantes, imaginem aliquam ad vivum ipsum representantem ei in pignus sui amoris relinquere; quia tamen nulla erat, quae illa expresso ipsum referret, sicut Ioannes, idcirco loco suo illum substituit. Ut autem huius imaginis magna cum prototypo, Christo scilicet Domino, similitudo clarius innotescat, a nominis comparatione eam ostendere inchoemus. Christus unctionem gratiae denotat; Ioannes gratiam significat: cognomen Christi dilectus est (Matt. 17): *Hic est filius meus dilectus*; Ioannes dilecti cognomine etiam gaudet (Ioan. 13): *Discipulus ille, quem diligebat Iesus*: Christus sapientia Patris paterni cordis arcaeva novit; Ioannes sapientior reliquis, ac Theologorum facile princeps e corde Christi divina mysteria hausit. Si de Christo dicitur (Ioan. 1): *Qui est in sinu Patris, ipse narrabit.* De Ioanne dicam, qui est in sinu Christi ipse

nobis coelestia sacramenta reservavit. Adde, quod si unica Virginis salutatio, ut testatur d. Lucas, Ioannem Baptistam in utero matris suae sanctificavit, quid putabimus frequentem, ac diuturnam Mariae conversationem in Ioanne Evangelista effecisse? Et si Christus fuit genitus in pectore Patris; Ioannes regeneratus in pectore Christi (Ioan. 21): *Qui recubuit super pectus Domini.* Et si in Christo duplicem nativitatem agnosimus, unam ex Patre, alteram ex Matre; duplicem aliam fateri oportet in Ioanne; primam, per quam factus est filius Dei: *Dedit eis potestatem filios Dei fieri*; secundam, per quam factus est filius Virginis: *Ecce filius tuus.* Ubi observatione dignissimum arbitror, quod sicut Ioseph, quemvis haberet fratres undecim, erant tamen semifratres, quia tantum ex parte patris, solique Benjamin erat integer frater eius, quia tam ex patre, quam ex matre: ita Christus frater erat omnium nostrum, d. Paulo dicente (Rom. 8): *Ut sit ipse primogenitus in multis fratribus*; frater tamen solum ex parte Patris; unde non nisi semifratres eius sumus: Ioannes vero non solum frater ex parte patris, sed ex parte matris existit, cum revera speciali ratione a Christo Domino factus fuerit filius Virginis, cum dixit Isaias (c. 53): *Generationem eius quis enarrabit?* non immerito hanc novam Ioannis generationem ex matre contemplantis, licet ibi generalia verba usurpare *Generationem Ioannis quis enarrabit*, cum in filium Matris Dei demum genitus sit? Quia tamen Christus Dominus nativitate Ioannis Baptistae motus coelestibus honestatam donis fuisse noverat, excellentioribus aliis voluit novam hanc Ioannis Evangelistae nativitatem ex Virgine matre cumulari. Si Baptistae nativitatem Angelus nunciavit, dicens (Luc. 1): *Uxor tua Elisabeth pariet tibi filium*; Christus angelorum Dominus nativitatis Ioannis praenunciavit, dicens (Ioan. 19): *Ecce filius tuus.* Si Baptistae nativitatis nuncium datum fuit a deo altaris incensum, ut ait d. Lucas (c. 1); nuncium nativitatis Ioannis datum fuit in sacro crucis altari, Christo dicente (Ioan. 19): *Ecce mater tua.* Et si illud datum fuit tempore, quo sacerdos Zacharias sacrificium offerre venerat; hoc certe datum tempore, quo summus sacerdos Christus Dominus creantium corporis sacrificium Patri in templo montis Calvariae offerrebat. Quod si Baptista natus est ex matre sterili, Ioannes, quod excellentius est, ortus spiritualiter ex matre virgine. Verum quia de natura huius filiationis video multos inter se digladiantes, non possum duas extremas, et inter se pugnantias sententias non in medium proferre; quibus prolatis, et confutatis, veriores, et rationi magis consentaneam proferemus. Graves quidam Doctores referunt, existimasse nonnullos, Christum Dominum verbis illis (Ioan. 19): *Ecce filius tuus*, Ioannem filium naturalem beatae Deiparae constituisse, ita ut sicut illa verba (Matt. 26): *Hoc est corpus meum*, virtutem habent conficiendi verum corpus Christi: sic et illa (Ioan. 19): *Ecce filius tuus*, efficiendi naturalem relationem filii in Ioanne, atque adeo ad consti-

tuendum illum naturalem Mariae filium. Meminit huius sententiae insignis ille Archiepiscopus Valentinus nomine Villanova (*concone de s. Ioanne Evang.*), et Romae quidam nomine Baurion publica disputatione illam defensavit: contra quem scripsit Brixianensis Episcopus sub Pio secundo Pontifice Maximo. Verum haec opinio ad commendationem Ioannis minime necessaria, quam secundum bonam philosophiam fere omnes impossibilem iudicant, docentes filiationem essentialiter, et intrinsece subsequi generationem, et in ea fundari: unde et ipse aeternus Pater reddens rationem quare Christus Dominus naturalis Filius eius sit, non a filiam adhibuit, quam quod fuerat genitus ab eo: *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Cum ergo Ioannes non fuerit naturaliter genitus a Virgine, nequam habere potuit filiationem naturalem, quae in passiva generatione necessario fundatur; haec inquam, commentitia opinio nullum dignum Ioanne praeconium profert. Nam si demus, possibilem esse illam naturalem filii relationem, et potuisse a Deo produci in Ioanne, etiam illam potuisset producere in homine peccatore. Quodnam autem, quaeso, speciale laudis genus est Ioanni, id habere quod possibile est inesse homini peccatori? Alii per oppositum extremum in contrarium omnino sententiam abeuntes, contendunt per verba illa, *Ecce filius tuus*, Ioannem non solum non constitutum fuisse filium naturalem Virginis, sed neque adoptivum: nam ad adoptionem, inquit, requiritur admissio ad ius haereditarium; beata autem Virgo tunc temporis non habebat, ex quibus Ioannem haereditatem constitueret: nulla ergo ibi fuit in filium adoptio. At saltem mihi videor dicere, quod sicut antequam iure Romano solus Imperator concederet mulieri viduae, quae in bello unicum filium amisisset, ut in solatium suum alium adoptaret; ita Christus Dominus, coeli et terrae supremus Imperator, moriens in bello, cum tamen esset unicus matris suae, filiali benignitate concessit ei, ut haberet filium alium spiritualiter adoptatum: unde contrarium opinantes advertere debouissent, quod sicut adoptio temporalis praebet ius ad bona temporalia, ita etiam adoptio spiritualis ius tribuit ad bona spiritualia adoptantis. Licet autem Virgo sanctissima bonis terrenis pauperrima esset, divinus tamen charismatibus locupletissima erat. Sicut ergo Elisaens dicitur duplicem spiritum Eliae haereditasse, eo quod Elias in filium suum spiritalem illum adoptaverat, et precatone sua a Deo obtinuerat, ut duplici spiritu Elisaem ornaret; ita saecr Ioannes Evangelista tanquam filius spiritualis adoptivus Virginis singulari quadam imitatione haeres fuit virtutum, quae singulariter in sacra Virgine emicuerunt. Si enim d. Paulus (Galat. 4) evidentem censuit illam consequentiam: *Quod si filius, et haeres*; satis utique comperit arbitror, quod si Ioannes filius fuit Virginis, Christo dicente (c. 13): *Ecce filius tuus*, etiam bona matris spiritualia haereditavit: *Quia si filius, et haeres.* Unde beata Virgo Ioannem alloquentis utrumque possit illa verba Lucae: *Filius tu semper mecum es, et omnia mea tua sunt.*

Arbitror autem id speciale habuisse hanc adoptivam filiationem Ioannis prae reliquis, quod verbis illis, *Ecce filius tuus*, Christus Dominus divinam virtutem contulit, ut imprimeret cordi virgineo singularem quandam amorem maternum in Ioannem fortiolem, et ardentissimam, quam solet matribus natura ipsa tribuere; visceribus etiam sancti Apostoli reverentiam filialem erga Virginem talem inererent, qualem nullus filius natura habuit unquam in matrem suam: quod anreis his verbis praedixit magnus pater Arnoldus: *Vices filii naturalis filius accipit adoptivus, et transfunditur in ministrum filialis affectus, formaturque, et firmatur in ambobus pietatis unice gratas concorsque complexus, non ex traduce naturae, sed ex munere gratiae; haec ille. Igitur ex his omnibus elicitur, quod cum Ioannes, sicut Christus fuit, et est naturalis Patris figura, ita fuerit expressa quaedam sanctitatis, et morum Christi mystica imago, nihil sane ad solatium Virginis in absentia naturalis filii tam predesse poterat, quam Ioannem in filium sibi datum. Quemadmodum enim d. Ambrosius (lib. de fid. resurr. tom. 4), et Plinius (lib. 10. natu. hist.) referunt, quod phoenix, quae unica est, quamvis inter flammam odorantium lignorum emoriatur, in superstitio filio successore eius viva remanet; ita quamvis Christus divini amoris flammis velut phoenix exustus moreretur, in superstitio filio filiationis suae substituto vivus permansit, ut non immerito de eo dici possit illud Ecclesiastici (c. 30): *Mortuus est frater eius, et quasi non est mortuus: similem enim reliquit sibi post se: reliquit enim defensorem domus contra inimicos.* Duo continent haec verba, quae excellentiam Ioannis valde commendant. Primum est, cum Christo similitudo propter morum conformitatem, ob quam non potuit non cedere in magnum Virginis solatium, Ioannem in filium habere. Unde quemadmodum, cum Eva propter mortem innocens Apel ploraret, dedit ei Dominus Seth filium alium loco eius, Seth namque, *positio*, interpretatur, quia positus fuit loco Abel occisi: unde Eva dixit: *Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain*, hoc est Ioannem pro Christo, quem occidit impia Synagoga. Sed quam egregie sequentia verba illa Ecclesiastici (c. 30): *Reliquit enim defensorem domus contra inimicos*, beatissimo Ioanni congruant, parumper contemplerur. Haec enim nova Ioannis filiatio erga Virginem matrem elypeus est invincibilis ad matris virginitatem tuendam, et ab haereticorum calumniis vindicandam. Quod ne nostro mare confingere videamur, hanc Ambrosii, et Cyrilliani sententiam expressam esse affirmo. Primum enim Ambrosius (l. de instit. Virg. initio tom. 6), de testamento Christi in cruce agens, ait: *Legatur matri pudoris defensor, testimonium**

integritatis: legalur etiam discipulo matris custodia, pietatis gratia commendatur. Similia dicit beatus Arnoldus Abbas (de septem verbis Domini in Biblioth. Sanct. Patr.): Non est passus Christus, ut Iudaea rabies in sanctorum suum profanam mitteret manum, vel aliqua infestatione violaretur illud templum Spiritus sancti: positus est fidelis aeditus ad tanti thesauri custodiam: et paulo post: Probato, dilectoque discipulo pudor virginis, matris thalamus, et sanctimoniae integritas assignatur, ut testis esset idoneus virgo Virgini. Sed clarioribus adhuc verbis id ipsum edixit divus Cyprianus (de passione Domini): Nunc materno, inquit, moveris affectu, et thalamum humanitatis tuae cubiculario dilecto commendas, et providas sedulo apostolicam clientelam, et obsequium Virginis virgini discipulo tradis, ut iam non Ioseph tanti mysterii honoretur praesentia, sed Ioannes: quia iam exigebat ratio, ut coniugii renovetur opinio, nec ultra pater Christi aestimaretur, qui etatenus vicem patris, et coniugis tenerat. Habetat Ioseph in hoc Christi dispositione rationabilem contradictionem, cum alteri commendaretur Maria, si se cognovisset carnalem maritum; sed quia in spiritu actum erat coniunctionis illud mysterium, passus est Ioseph aequanimiter sibi cum in hoc servitio praeponi, quem digniorem se iudicabat, et quia magistri electio sic negotium ordinabat; haec ille. Scio divum Epiphanium contra Antidicomarianitas (haer. 78) ex eo, quod Christus matrem discipulo commendavit, colligere, quod vir eius Ioseph mortuus erat; sed alii nullum reputant inconveniens, quod sicut Ioannes habens matrem commendatus est Virgini, ita Virgo superstitie viro commendaretur Ioseph. Cum ergo haec tota Ioannis filiatione erga dilectissimam Virginem ad infegerrimam virginitalis eius defensionem praecipue ordinata fuerit, recte de Ioanne praedicta Ecclesiastici verba verificentur: Reliquit enim defensionem domus contra inimicos. Domus haec beata Virgo est, quam Christus Dominus per novem menses habitavit, de qua dixerat David (Ps. 92): Domum tuam decet sanctitudo Domine in longitudo dierum. Inimici huius domus haerelici Helvidiani fuerunt, puritatem huius domus labefactare contententes. Defensor vero illius domus contra hos infestissimos hostes Ioannes est, qui ardentis filii zelo accensus pudorem matris Dei, et suae hae sua filiatione acerrime defensavit, ut praecitati Patres aperte contestantur.

Haecenus de prioribus illis Christi verbis egimus: Ecce mater filius tuus; iam de sequentibus sermonem institutam: Deinde dicit discipulo, ecce mater tua. Verum antequam ad eorum explicationem accedamus, prae caudam interrogationi facere satis opus erit. Cum enim vox illa, ecce, adverbium demonstrativum sit, quaerunt quidam, quibusnam signis demonstravit Christus matri filium, et filio matrem. Huic quaestioni respondet his verbis beata Birgitta (lib. 4. c. 70. circa med.): Quod dixit, ecce mater tua, et ecce filius tuus, capitis, et oculorum nutu tam matrem discipulo, quam discipulum matri designavit. Vel dicamus aliter, quod sicut proprium est ovis, ut inter mille

agnos clamantes proprii filii vocem agnoscat; ita beata Virgo, quae ovis mansuetissimum illum agnum in cruce oblatum pepererat, cum filium eius vocem audivit, ecce mater, ad se illum sermonem direxisse probe agnovit. Unde divus Bernardus (super signum magnum apparuit in caelis) hoc ipsum contemplantis ait: Quod igitur demonstrativum signum quaeris, ubi non digitus foris, sed gladius penetrans intus ostendit? ubi non convivens oculus, sed verbum mentis insinuat, ut et pastorem, et agnum nullo intercedente ovis intelligat? haec ille. Ad proposita verba redeamus, Ecce mater tua. Inter omnia, quae Christus possidebat, duo omnium pretiosissima habebat, inaequabilem margaritam beatam Virginem, et probalissimum topazium Ioannem Evangelistam. Per hanc enim petram designatur, inter duodecim illas quas ipse vidit, duodecim apostolos significantes. Cum ergo Christus Dominus Virginem matrem prae ceteris amore prosequeretur, ut qui in finem diligeret eos, amoris argumenta praebens beatae Virgini, pretiosum Ioannis topazium in pignus dilectionis suae reliquit. Tria observatione digna de topazio reperio huic argumento satis apta. Primum est, facile esse ad recipiendam artificis sculpturam: bona adeo animi indoles Ioanni infulit, ut volens Christus in eo simul insculpere tantam supremam artificis triplicis hierarchiae munera, et catholicae Ecclesiae officia, apostoli, evangelistae, doctoris, confessoris, martyris, et virginis, et alia pene innumera donorum caelestium charismata, facile in se omnia reciperet. Secundo habet topazium hanc proprietatem, ut in bullentem calorem immisus, liquoris calor continuo tepescat. Hoc ipsum experientia ipsa comprobante certissimum in Ioanne, qui in ferventis olei dulci immersus, confestim fervorem eius evanescente fecit. Unde ex eo non modo non laesus, sed vegetior prodit, De Philone referunt historiographi, quod cum topazium ad oram maris invenisset, tamquam singularis pretii pignus Ptolomaei regis matri in donum obtulit, cuius oblatione mirifice ipsa laetata fuit. Non dissimiliter Christus Dominus cum hunc pretiosissimum topazium, Ioannem intelligo, iuxta mare Gallilaeae invenisset: ambulans Iesus iuxta mare Galilaeae, etc. donavit illum sacratissimae matri suae, dicens ei: Ecce filius tuus. Dilecto autem discipulo inaequabilem margaritam beatae Virginis in argumentum amoris sui liberaliter e-largitus est, dicens ei: Ecce mater tua. Sane singularis fidelitas, quam inter omnes eius condiscipulos erga Christum habuit, meruit tantum hoc sibi donari munus. Quod ut clarissimum immolescat, in memoriam revocare oportet, quod rerum naturalium auctores cum nostro Bartholomaeo Anglo adnotarunt. Referunt serpentem, et pellicanum infestissimos ad invicem esse hostes; unde cum serpens pellicani filios mordet, seminortuos illos relinquit. Tunc autem pellicanus paterno amore commotus, proprium pectus percussit usque ad sanguinis effusionem, illo errore filiorum vulneribus medetur. At illi pro tanto beneficio patri ingrati illum aufugientes deserunt, uno solo per-

manente, qui tamquam pro accepto beneficio gratias referens in solatium, et societatem eius, a nido minime recedit. Neminem sane ignorare arbitror, per pellicanum Christum significari, Davide dicente (Psal. 101): Similis factus sum pellicano solitudinis: factus sum sicut nycticorax in domicilio. Aliquis serpens filios eius morsu peccati graviter laceravit, quibus ut ipse mederetur, latus dextrum aperiri voluit, ut inde exiret sanguis, et aqua ad eorum vulnera sananda praesentissimum antidotum; at filii eius tanto ingrati beneficio omnes pariter abierunt, solo Ioanne excepto inter omnes eius discipulos, qui a nido crucis, ubi sacer pellicanus Christus Dominus vulneratus iacebat, non recessit, sed invincibili constantia, et ardentissimo amore usque ad extremum vitae halitum cum fidelissimae comitatus est. Iam ergo Christus Dominus remunerans fidelitatem, beatam Virginem, pretiosissimum omnium bonorum suorum donum in testamento suo ei legavit, quasi dicens illud, quod olim Patriarcha Iacob iam moribundus dixit dilecto filio Ioseph (Genes. 48): En ego morior, et erit Deus vobiscum; do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhaei in gladio, et arcu meo. Nemo catholicus ambigit, praecipuum lotius patrimonii Christi haereditatem absque controversia fuisse Deiparam Mariam, quam ipse de manu Amorrhaei, hoc est Diaboli, in gladio, et arcu crucis ab immani originalis peccati hoste immunem servavit. Quia ergo Ioannem prae omnibus aliis discipulis specialis dilectione in vita prosequutus fuerat, eandem in morte ei ostendens, pretiosissimum hoc donum inlemeratae Mariae Virginis extra omnes illos ei dedit (Genes. 43): Do tibi partem unam extra fratres tuos. Et sicut olim Patriarcha Ioseph fratres suos ad prandium invitans dilecto Beniamino fratri suo minori meliores, et abundantiores dapes prae omnibus aliis in mensa fecit apponi, ita ut, quod in disco ei apponeretur, quinque partibus excederet, ut ait sacer textus; ita divinus Ioseph Christus Dominus dilectum suum Beniaminum Ioannem, quia frater uterinus erat, licet aetate minor, inter omnes discipulos, maioribus, et excellentioribus donis cumulavit, sacratissimam Virginem in matrem ei tradens. Videtur mihi Christus Dominus in hoc opere se gessisse, velut peritus agriculor, qui conditionem, et naturam alicuius plantae cognoscens, pariterque animadvertens, quod si ei alia mater, quae eum foveret, daretur, hoc est alia focundior terra, copiosos, et perfectissimos fructus produceret, transfert ipsam ad eam; ita Christus Dominus bonam indolem, et ingenium Ioannis agnosceus, vidensque, quod si melior, et praestantior mater daretur, praestantiores bonorum operum fructus producturus foret, praestantissimam omnium matrem, hoc est Matrem Dei, in matrem ei contulit: ut ex illa hora, ut verbis Ecclesiastici utar, obviaverit illa quasi mater honorifera. Quo tanto dono ditissimus omnium factus est Ioannes. Nam ut Salomon dixit (Prov. 3), quod non solum de sapientia, sed de beata Virgine intelligitur: Melior est acquisitio ipsius negotiatione auri, et argenti primi, et pu-

errissimi, fructus eius pretiosior est cunctis opibus, et omnia, quae desiderantur, huic non valent comparari. Fateor quidem Petro commendatam fuisse Ecclesiam (Ioan. 21): Pisce oves meas; Ioanni autem Mariam: Ecce mater tua: Petro tumultuosa negotia; Ioanni pacifica, et quieta: Petro alia, et vestibulum, et peccatorum pecora maclanda; Ioanni commendatur altare incensi, et sancta sanctorum: ad cultum ministerii Ioannis nullus admittitur, solus ille assistit Propitiatorio: solus Ioannes vas aureum continens mamma divinae legis; tamquam Pontifex destinatus observat. Ac tandem quia Ioannes assuetus erat in pectore Christi Dopini reclinare, hoc reclinatorio per mortem Christi ei deficiente, voluit reclinatorium Matris suae, in quo ipse per menses novem recubuerat, loco illius dilecto discipulo substitueret.

Tandem, ut finem dicendi faciamus, ad ultima verba exponenda oportet nostram convertere orationem: Et ex illa hora accepit eum Discipulus in sua. Quidam cum Beda (in Ioan. tom. 5) legunt, accepit eam in suam, id est, in matrem suam, vel curam. D. Epiphanius (haeres. 78. in Antidicomarianitas) legit: Ab illa die accepit ipsam ad se ipsum: quod et Syriacus habet: Ex illa hora accepit eum Discipulus apud se: sed melius nostra vulgata, et conformis originali Hebraeo, ut tradunt periti illius idiomatis, verit: Accepit eum Discipulus in sua. Sed quaerit d. Augustinus (tr. 116. in Ioan. sub init. tom. 9) haec verba explicans, in quae sua Ioannes Matrem Domini accepit: nec enim non ex eis erat, qui dixerant ei: Ecce nos dimissimus omnia, et secuti sumus te. Eruditissimus Salmeron respondet, Ioannem recepisse Virginem in aedes quasdam, quas ex pecunia haereditatis eiusdam ad eum devolutae comparaverat.

Quam responsum mutavit ex Nicephoro (libro secundo Ecclesiasticae historiae libro quarto), qui ex antiqua traditione ait, Ioannem vendito patrimonio domum emisse in monte Sion, in qua Dominus fecit ultimam coenam, et beata Virgo usque ad mortem suam habitavit in ea, ubi Dominus apparuit Iannis clausis, in quam descendit Spiritus sanctus, et fuit prima Ecclesia consecrata ab Apostolis, ut ait Cyrillus Hierosolymitanus. Sed D. Augustinus mihi supra aliter respondit praecitato loco: Suscepit eam in sua, non praedia, quae nulla propria possidebat, sed officia, quae propria dispensatione compensanda curavit. Quod si quispiam interroget, quibusnam pecuniis comparare poterat Ioannes necessaria pro alimentis sacrae Virginis, cum ipse paupertissimus esset; facile dicam, quod, ut commemorat divus Lucas, possessores praediorum, vel domorum eas vendentes offerbant prelia, vel ponebant ea ad pedes Apostolorum, indeque distribuebatur unicuique, prout singulis opus erat: inde Ioanni pulandum est distributum fuisse id, quod opus erat, ut illic beatae Mariae, tamquam matri eius, portio poneretur. Atque hic notum Enthymus (cap. 7. in Ioan.), Christus Dominum Matrem suam Ioanni commendasse, exemplo non instituens, ut tamquam filii pii omnem curam

cavit in labiis suis; certe Christus Dominus in illo modo non fuit derelictus a Patre, quod, ut ipse significaret, dixit (Joan. 16): *Non sum solus, quia Pater mecum est*; et Psalmista praedixerat in persona Dei Patris, dicens (Psal. 9): *Clamabit ad me, et ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, et glorificabo eum*. In quo etiam sensu dixit David: *Quoniam non dereliquisti quaerentes te, Domine: et (Psal. 36): Non derelinquet Sanctos suos*. et ibidem: *Non vidi iustum derelictum*. Secundus sensus est venerabilis Bedae (hom. de querela Christi), ubi docet, Dominum non conquestum fuisse de doloribus, quos patiebatur, sed quod Pater non permitteret illi plura alia pati, et ut id significaret, dixisse: *Ut quid dereliquisti me, non pretendens vitam, ut amplius, et amplius patiar?* In cuius figura video lobum in persona Christi clamantem: *Quis det, ut veniat petio me, et quod exopto, tribuat mihi Dominus, et qui cepit, ipse me conterat, solvat manum suam, et succidat me; et haec sit consolatio mea, quod infirmus me dolore non parcat?* Unde sicut de Iacob, sic de Christo merito dici potest: *Videntur ei dies pauci prae amoris magnitudine*. B. Laurent. Iustinian. (de triumph. Christi Cr. c. 19.) hanc expositionem amplectens ait, Christum illis verbis novum robar, virtutemque patiens, et ne tam cito extingueretur, a Patre petravisse. Origenes, triplicem expositionem excogitavit. Prima, quod verba illa intelligantur comparative, facta collatione gloriae, et honoris, quae Pater et Imperator, tot miracla, ac portenta cum eo coefficients, cum ignominia, et dedecore crucis, quod in publico omnium conspectu sustinebat. Sicut enim respectu prioris dicebatur Deus esse in illo, ita respectu posterioris derelictus ab eo. Secunda Origenis expositio, ut intelligatur non derelictus re ipsa, sed in hominum opinione: qui enim videbant eum in eo statu adeo miserabili, indicabant eum derelictum a Deo, et illi invisum, iuxta illud Isaiae: *Et nos pulvismus eum percussum a Deo, et humiliatum*. Tertia eiusdem Origenis explicatio, quod significabat Christus Dominus fructum suae passionis ad paucissimos perventurum esse; ut sit sensus: *Ut quid me dereliquisti cum tam paucis electis, qui meae passionis erunt participes?* Theophylactus (sup. Iunc locum) ait, Christum Dominum locutum fuisse in persona populi Iudaici, qui propter peccata sua adeo derelictus erat a Deo, ut permitteret eum atrocissimum illud peccatum committere occisionis proprii, et unigeniti Filii sui: verba Theophylacti sunt: *Hoc de Iudaicis dicit, quasi ipse secundum carnem Iudaicus existens, ac si Patri diceret, ut quid Hebraicum populum dereliquisti, ut tuum crucifigeret Filium?* Alii, ut refert Incongnius (super Psal. 21), arbitrantur, quod Christus loquebatur in persona generis humani, propter peccatum a Deo derelicti; ac si diceret: *Ut quid dereliquisti genus humanum in peccatum illud inficiens universam naturam prolabi?* Nam ex illa derelictione ut eos redimam, nunc oportet me hos acerbissimos dolores sustinere. Tandem non praetermittam acutissimam aliorum gravissimorum Patrum expositionem, asserentium vocem illam, *Ut quid*

me dereliquisti, vocem fuisse nostram, quia etiam e cruce vetus homo noster pendebat, Apostolo dicente (Rom. 6): *Vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruat corpus peccati*: ita D. Cyrillus (de recta fide ad Reginas paulo post principium), Divus Gregorius Nazianzenus (lib. 4. theol.), Divus Damascenus (lib. 6. de orthod. fide cap. vigesimo 4), Theophylactus, et Euthymius (cap. 67. in Math.), eademque expositioni assensit divus Augustinus (in par. vigesima prima tom. 8. et in Psal. quadragesimo 9) in haec verba: *Unde haec vox, nisi quia in carne infirmitatis agnoscebatur vox peccatoris? qui enim suscepit similitudinem carnis peccati, cur non suscepit similitudinem vocis peccati?* Eandem tandem expositionem amplexus est Iulius Africanus (lib. 2. suarum interrogationum cap. vigesimo), dicens: *Numquid Deus dereliquit Christum, cum esset Deus in Christo mundum reconcilians sibi? Absit; sed in veteri nostro vox nostra est, cum simul crucifixus est vetus homo noster cum illo, qui de ipso ceteri nostro corpus accepit, id est de Maria, quae de Adam erat*. Quidam contemplativi praedicta verba, *Ut quid dereliquisti me?* ad nos referri contemplantur, ut Christus Dominus singulis peccatoribus dicat: *Ut quid dereliquisti me?* numquid, quia te omnipotentia mea creavi, misericordia redemi, et a faucibus inferni liberavi? Similem querebam proposuit quondam Deus per Hieremiam prophetam (c. 2): *Quid inveniunt in me patres vestri iniquitatis, ut dereliquerunt me, et abierunt post vanitatem? Considerate vehementer si mulavit gens Deos suos, et tamen ipsi non didi: populus vero meus mutavit gloriam suam in idolum*. Vae nobis, si dereliquerimus Deum nostrum, quia ipse dereliquit nos, et continuo prae foribus aderit supplicium illud Davidis (Psal. 70): *Deus dereliquit eum, persequimini, et comprehendite, quia non est qui eripiat, et illud: Armavit Deus omnem creaturam ad ultionem inimicorum*.

Porro duo nobis explicanda restant. Primum est, quare sic Pater aeternus voluerit Filium suum praedicto iam modo derelinquere, cum dolore alii, quos Dominus sustinere, et qui libet etiam illorum sufficiens esset ad faciendam integram, et rigorosam satisfactionem omnium debitorum nostrorum, quorum ipse fiduciosus factus fuerat. Respondeo, Christum Dominum derelictum fuisse, ne nos dereliqueretur a Deo; immo cum opera Trinitatis indivisa sint ad extra, ut Theologi loquuntur, necesse est dicamus, Filium Dei pro nobis dereliquisse se, et seipsum omni consolatione destituisse, ne nos Deus dereliqueret, sed ea consolatione repletur, cum expertus D. Paulus dicebat (2. Cor. 7): *Repletus sum consolatione, superabundo gaudio*. Expertus etiam fuit S. Theodorus, de quo refert D. Augustinus (libro decimo octavo de Civitate Dei capite quinquagesimo secundo), quod cum suspensus traheretur, Eusebius petivit, an equalem cruciatu gravis illi videretur? respondit Martyr, tanta se perfusum alacritate dum torqueretur suspensus, ut agre tulerit ab illo extrahi cruciatu, eo quod pulcherrimus iuvenis aqua purissima lavaret ei loca plagarum, et linteo tergeret

HOMILIA VII.

De multiplici siti, quam Christus Dominus in cruce pertulit, cum dixit, Sitio: cuius verbi varii sensus secundum varias sanctorum Patrum expositiones subiciuntur.

Quamvis permulti Patres varios spirituales, et mysticos huius verbi sensus excogitaverint, de quibus plura nobis dicenda supersunt, literalem tamen sensum minime inficiantur esse, quod vere Christus Dominus corporalem sitim habuerit, prout sitis secundum omnes Philosophos importat appetitum naturalem Iugandi, et humidi; unde Divus Cyrillus (sup. Ioan. cap. 19) affirmat, unum ex gravissimis tormentis, quae Christus Dominus in cruce sustinuit, fuisse sitim hanc corporalem. Etenim cum Christus Dominus ab hora coenae feriae 5. non bibisset, et insuper copiose sudasset, et grave crucis pondus tulisset, et per effusionem sanguinis pene exhaustus esset, ac tandem nudas solis ardori, et vento in cruce pendens expositus pateret, non dubium, quin gravissima sitis laboraret. Praenunciatur hanc sitim Sibylla Eritraea, quae praecessit Christum per mille, et quingentos annos: libro enim primo oraculorum ait:

Et fellis amari

Apponit escam potumque inimitis acetii.

Pelle famens eius, sitis illudat acetio:

Hanc apponet ei gens scilicet hospita mensam.

David eandem vaticinium fuerat (Ps. 68): *Et dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto*. Acerbitatem autem huius sitis satis etiam praedixit David in eius persona, dicens: *Aruit tanquam testa virtus mea, lingua mea adhaesit faucibus meis, ossa mea sicut cretium aruerunt*. Unde Christus Dominus sitiens significatus est per cervum, de quo in Genesi dicitur: *Cervus emissus dans eloquia pulchritudinis*. Cervus sitientissimus est, ut non obscure indicavit David, clamans (Psal. 41): *Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita anima mea ad Deum fontem vivum*. Sitiens ergo Christus, et dans eloquia pulchritudinis, quia pulchra verba in cruce locutus est, recte cervo comparatur: unde (in Ps. 21), qui totus de Christi passione loquitur, specialeque de eius siti, et potu fellis mentionem facit, hunc titulum legitimus (sup. Ps. 41): *Victori pro cerea matutina*, prout legitur D. Hieronymus, et Doctores Hebraei. Adnotat autem D. Augustinus sitim, quae laborat cervus, ex duplici causa solitam provenire. Primo ex vehementi calore, et celeri eius cursu, motus enim est causa calor. Iudaei vero per plures vias Christum Dominum crucem gestantem perducebant, et tamquam rabidi canes cervum inseluctant, ut praedixerat David (Ps. 21): *Circumdederunt me canes mult, vehementissime vexaverunt*. Sicut autem inter canes venaticos quidam olfactu ad

delegendam praedam alii dentibus ad capiendam deservit; ita inter canes, qui sacrum hunc cervum insectati sunt, ludus fuit canis olfactibus, qui praedam in horto existentem detexit; alii vero eam comprehenderunt, et *Manus intecurrit in Isuum*. Secundo oritur sitis in cervo eo, quod cum serpentibus pugnant, et morsibus impetens, venenum ebibit: unde interius urgetur, ut aquarum fontes desideret; Ita Christus Dominus, velut cervus cum serpente antiquo pugnam iniens, venenum peccatorum nostrorum ad se traxit. Unde Isaïas dixit (c. 53): *Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum*; acciditque illi quod Samsoni, qui interfectus mille Philistaeis dixit (Jud. 15): *Tu dedisti in manus servi tui salubrem hanc maxillam, atque victoriam, et en siti morior*. Sed proh dolor, tunc certe Deus sitiendi Samsoni dedit portallentem fontem aqua scaturientem, quae ex asini mandibula proflixit. Saepae etiam alibi Deum servis suis sitiens aquam providisse legitur. Sitis populus rebellis, et durae cervicis, a murmuratione nunquam cessans, et, ut habetur (l. Num. c. 20), largissimas aquas ex petra protulit ei Deus, melles ipso dulciores. Amarae erant aquae Marath, ita ut bibi non possent, et gratas eas, suaves, ac dulces reddidit. Puer Ismael sitiivit in deserto, et matri Agar Angelum misit Dominus, qui aquae puteum ei delegeret. Cum Elias sitiret, de torrente Carith aquam suppediavit: et cum Manasses rex iussit Isaïam prophetam inmanum secari serra, siti illum vexante, Deus fontem Siloe miraculose ei contulit, ut refert D. Epiph. (de vita et morib. Prophet.). Et cum similiter David siti fatigaretur, tres milites irruentes per medias hostium turmas, cum ingenti vitae suae discrimine ex cisterna Bethlem, unde David bibere desiderabat, potum aquae summa velocitate attulerunt. Christo autem sitienti ne aquae quidem unica gutta porrigitur a Patre, sed quam in corpore habebat, effundere praecipitur: effudit enim aequum lacrymarum humorem: nam, ut ait Apostolus (Heb. 5): *Cum clamore valido, et lacrymis, animam exhalavit, et iam mortuo, ex latere eius Exiit sanguis, et aqua, ut D. Ioannes testatur*. Sed, quaeso, bone Iesu, si ipse ais: *Circumderunt me aquae multae, et pelagus cooperuit caput meum, quomodo sitis?* Agnosco te mihi respondere, quod aquae istae extra te sunt, et quia manus confixas habes, non permitteris illis aquam capessere, simile Tantali tormentum sustinens:

Tantalus a labris sitiens fugientia capat.
Flumina quid ridens? mutato nomine de te
Fabula narratur.

Nec obstat, quod Christus Dominus diceret (Ps. 68): *Intraverunt aquae usque ad animam meam, quia cum aquae illae, per quas dolores intelliguntur, amarae, et salsae essent, sitim non extinguabant, sed potius augebant.*

Porro non immerito quidam interrogabit: Quid est, quod cum Christus Dominus in omnibus partibus sui corporis gravissimos sustineret labores, gustus, et palati solius vexationem ex-

presserit, dicens: *Sitis?* Poterat enim dicere: *Capite doleo*, quia spinis pungentibus terebratum erat, clavorum fixurae manus contorquent, et ingenti dolore afficior, flagellorum vulnera me vehementer excruciant: et nihilominus solius palati, et linguae doloris meminit. Arbitror duplicem responsum hinc quaesito adhiberi posse. Primo quod cruciatus aliarum partium innocentes illius corporis omnibus satis innotescerant (Isai. 1): *A planta pedis usque ad verticem capitis non erat sanitas in eo*. Linguae vero, et palati dolor latebat; et ideo hunc prae ceteris manifestavit, ne quispian in illa parte minime torqueri existimaret. Sane Christus Dominus venerat, ut pro peccato Adae plene Deo satisfaceret. Constat autem peccatum illud per linguam, et palatum commissum fuisse, dum vitium ligni fructum comedit: ideo ergo per linguam, et palati dolorem copiosam exhibet satisfactionem. Secundo faciae interrogationi respondeo cum D. Ioanne, Christum Dominum dixisse, *Sitis*, ut consummaretur Scriptura (Psal. 98): *Et in siti mea potaverunt me aceto*. Scio nullis difficilem videri hanc rationem, quia praedictio Scripturae non fuit causa, ut Christus sitiret, sed quia futurum erat, ut sitim pateretur, ideo id praedictum fuit. Sed nihil obest haec obiectio: omnia namque, quae Christus Dominus tulit, fuerunt ab aeterno praedicta, et decreta a Deo; et haec ordinatio, et decretum fuit praenunciatum in sacra Scriptura; Christus autem tamquam filius Patri obediens ea patienter sustulit, ut implet Patris ordinationem. Et quia illa erat expressa in sacra Scriptura, ideo ait Evangelista, dixisse Christum: *Sitis, ut completeretur Scriptura*. Illud etiam arcanum, quod hic spectat, aperire hoc loco non praetermittam, quod saepe in Evangelio illud repetitur verbum, *Sicut scriptum est*: laet enim in eo summa Christi liberalitas, et magnificentia: nam sicut cum filius alicuius Principis ob eximiam eius largitatem ingentes sumptus facit, solet pater eius taxatos illi redditis in singulos menses praescrere, ita ut non amplius expendere possit, quam in libro expensarum scriptum sit; ita sane aeternus Pater agnosces Christi summam largitatem, qui velut penitus fons ad omnes se vellet diffundere, unde et ipse dixit (Psal. 21): *Sicut aqua effusus sum; agnosces etiam eximium eius amorem eo usque pervenisse, ut si pro humani generis redemptione opportunisset eosdem, quos semel pertulit, labores iterum pati, et usque ad diem extremi iudicii in cruce vivum pendere, id nequaquam recusavisset: scripsit, et praescrisit tormenta, quae passurus esset, et immenso illi amoris sui pelago dixit: *Huc usque venies, et non procedes amplius*. Unde nihil molestum Christus sustulit, quod non fuisset iuxta Patris praecceptum, eius metas nec latum digittum transgressus; et ideo ad id significandum non semel in Evangelio legitur: *Sicut scriptum est*.*

Sed hinc iam sumamus ansam ad varias prosequendas explicationes, quas huc verbo, *sitis*, Patres adhibent. D. Augustinus explicat de siti spirituali; diversimode tamen: nam

(in Ps. 61), et aliis locis explicat de siti, qua sitiebat fidem, et salutem omnium hominum, etiam eorum, qui eum persequebantur, pro quibus ad Patrem oraverat: haec enim sitis acerbior cum cruciabat, quam corporalis: sic enim ait: *Sitis mea salus vestra est; sitis mea redemptio vestra; sitio fidem vestram, gaudium vestrum, plus animarum vestrarum, quam corporis mei cruciatus me tenet*. Iob sitim, quam habet daemon nos ebibendi, et deglutendi, describens ait: *Fiduciam habet, ut Iordanis infuat in os eius*. Cupit enim baptizatos in Iordane sanguinis Christi ebibere, et devorare. Nec contentus est undam Iordanis haurire, hoc est, aliquam animam in se traicere, sed totum integrum vellet ebibere. Christus autem Dominus daemones per omnia contrarius siti laborat nos ebibendi, ac in se traicendi, et ad id significandum clamat in cruce, *sitis*, In Psalmo vero septuagesimo primo verbum, *Sitis*, explicat de siti, quam Christus Dominus habebat plures, ac plures a peccatis purgandi: unde exponens verba illa: *Cucurri in siti*, ait: *Iste cucurrit, et siti: multos enim bibit, sed nunquam erit sine siti*. Medici docent, et experientia satis comprobatur, nunquam infirmum magis sitire, quam die purgationis, ut copiosae alicuius evacuationis: cum enim Christus, quantum est ex se, omnium peccata in cruce purgasset, unde ab Apostolo (Hebr. 1) vocatur, *Purgationem peccatorum faciens*, consequens erat, ut in cruce vehementer sitiret. Sitis itaque, quam Christus Dominus habuit, fuit beneficiis amplius, et amplius hominibus. Unde sicut Titus, id referente Svetonio, tanto, ac tam ardenti beneficia conferendi siti aestuabat, ut quodam die, quo nullum confulerat beneficium, dixerit: *Perdidimus hunc diem; ita Christus Dominus cum dixit, *sitis*, sitim, quam nobis beneficiendi habebat, exprimere voluit, persimilem ei, quam antea manifestaverat, quando Samaritanae dixit (Joan. 4): *Mulier da mihi bibere*: sitiebat enim conversionem eius, et desiderabat fontem aquae salientis in vitam aeternam illi aperire. D. Ambrosius explicat sitim hanc de animarum conversione. Unde sicut illa Caleb clamabat, dicens (Iudic. 1): *Terram arentem dedisti mihi, da et irriguam aquis*; sic cum Pater dedisset Christo Domino domum Iacob, et sedem David, quae arena terra erant, ut ipse dixit (Psal. 62): *In terra deserta, invia, et iniqua*: nunc postulat a Patre, ut praebet illi populum gentilem, qui futurus erit terra irrigua, nec non fecunda bonorum operum. D. Chrysostomus (su. c. 19), et d. Cyrilianus (de pas. Dom.), hanc Christi sitim explicantes aiunt, adeo ardentem eius fuisse erga humanum genus amorem, ut pro illo inextinguibilem plura tormenta patiendi pateretur sitim. Unde praesciens, quod ipse dicente, *sitis*, porrigendum illi erat acetum, iuxta illud (Psal. 68): *Et in siti mea potaverunt me aceto*; consulo id dixit, ut sic plura patiendi occasionem haberet. Atque hinc facile intelligemus, cur Ecclesia dulce crucis lignum, dulcesque clavos vocaverit. Cum enim Christus Dominus esuriret, et sitiret gravia pati tormenta pro salute generis humani, et ut*

ait Salomon: *Animam esuriens etiam amarum pro dulci sumet*, ideoque Ecclesia lignum, et clavos Christi Dominum cruciantes dulces vocavit; et contra vero lanceam, quae nullam est cruciatum intulit, minime vocavit dulcem, sed diram: *Duro mucrone lanceae*. Alii cum Uberto (super lucam eam) et contra in oppositum sensum praesident. Aiunt enim, quod cum cereretur Christus Dominus animam suam in superiori eius parte de torrente divinae volaplati bibere, in inferiore vero parte desolatam, et omni gaudio desitutam aspiceret, sitiebat, ut fluentia illius gloriae in inferiorem partem derivarentur. Sed hanc expositionem minus arbitror probabilis habere, cum, postquam eo in horto orante si possibile erat, ut transiret ab eo calix, responsum a Patre accepit, voluntatem suam esse, ut illum ebiberet, nunquam deinceps inferior pars inculpabilem nullam naturalem renitentiam ostendit.

Sed nunc iam videamus, Christo Domino tam spirituali, quam corporali laborante siti, quodnam potus genus ei correctum fuerit. Certe si sermo sit de siti corporali, Evangelista respondet: *At illi spongiam plenum aceto hysopo circumponentes obtulerunt ori eius*. Mirabitur quispiam, quomodo haec tam in promptu essent, cum adstantes minime praenovissent Christum dicturum, *Sitis*. At difficultatem hanc facile diluamus, si animadvertamus, virtutem a natura insitam esse aceto sistendi sanguinem, eandemque hysopo, et spongiae convenire, ut expresse testatur Plinius (lib. 23, et 31. natur. histor.): hinc est, ut Tertullianus advertit (de spectac. cap. 25), moris fuisse gladiatorum vulnerato ad sicandum fluentem sanguinem spongiam adhiberi vulnere eius. Atque in hunc finem praeparatum tunc fuisse spongiam cum aceto, comprobatur non levis coniectura, quod, ut refert cardinalis Baronius (ann. 3. tom. 1.) spongia illa, quae potatus est Dominus Iesus, quae usque hodie summo adservatur honore in Basilica Lateranensi, quasi aliquando sanguine tincta fuerit, ruborem illum, quem semel inbibit, adhuc retinet. Iudei autem, ut qui in Christum mille modis insensiebant, spongiam illam aceto impletes sitiens ori Christi porrexerunt. Quomodo autem fuerit ei datum fel in escam, in haec verba respondet Euthymius (sup. Evang.): *Arbitror fragmenta aridi fellis in aceto emoluita fuisse, ut acetum quidem loco vini esset, illa vero fragmenta pro lactuca panis*. Potest etiam dici, quod sicut haec simul est potus et esca; sic etiam acetum illud amaricatum simul in escam, et potum exhiberit Christo fuit: et id significare verba illa (Psal. 68): *Deriderunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto*. Divus Cyrillus (catech. 13. Psal. 77) hunc acetum potum Christo exhibitum considerans, acute satis dixit: *Qui ex silice eduxerat aquas, tunc petiti potum a Synagoga. Illa vero dat acetum, sic demonstrans suam corruptionem, et degeneracionem a sanctitate maiorum suorum. Acetum enim est vinum corruptum et degenerans*. Unde Christus recte dicere potuisset illud Ieremiae (Thren. 3): *Circumdedit me felle, replevit me amaritudinibus, inebriavit me absinthio*. Augustinus vero de hysopo, cu-

ius meminit Evangelium loquens, ait: *Hysso-
pum autem, cui circumposuerunt spongiam ace-
to plenam, quoniam herba est humilis; ipsius
Christi humilitatem congruenter accipimus, quam
circumdederunt, et se circumvenisse putaverunt:
unde est illud in Psal. Asperges me hysso, et
mundabor. Christi namque humilitate mundamur,
quia nisi humiliasset semetipsum factus obediens
usque ad mortem crucis, non utique sanguis
eius in peccatorum remissionem, hoc est, in no-
stram mundationem fuisset effusus. Sicut autem
siti Christi corporali nullum milites exhibue-
runt refrigerium, ita et spirituali, quam no-
strae salutis habet, et qua usque modo siti
regnans in caelis, paucissimi sunt qui succurre-
re velint. Quadruplici siti video quam plures
laborare, et ab ea graviter vexari. Quidam si-
tium inimicorum videlicet, de quibus intelli-
gi potest illud Isaiae prophetae (c. 25): *Quasi
turbo impellens parietem, et sicut aestus in
siti. Alii sitium honores, ambitionis siti ac-
stantes, de quibus Isaia (c. 5): Nobiles eius
interierunt fame, multitudo eius siti exaruit.*
Alii sitium divitias: hi sunt avari, similes dra-
conibus, elephantis sanguinem sitientibus, de
quibus Iob (c. 5): *Bibunt sitientes divitias eius.*
Alii tandem sitium voluptates, et libidinosas
carnis illecebras, quorum meminit Isaia cum
dixit (cap. 30): *Computrescent pisces sine aqua,
et morientur in siti.* Christo ergo Domino in-
iuriarum remissionem, divitiarum contemptum,
diglutatum, et honoris conculcationem, casti-
tatis amorem sitientibus, et enixe ab hominibus
postulantibus, omnes iam commemorati ita cru-
deles existunt, ut nec minimum aquae potum
ei porrigant. Sed audiant credulitatis suae de-
bitam poenam, quam vaticinatus fuit Oseas
cum dixit (cap. 1): *Ponam eam quasi solitudi-
nem, et statuum eam velut terram incivem, et
interficiam illum siti.* Hanc sitim expertus fuit
ille Epulo, qui petiit ab Abraham guttam a-
quae ad refrigerandam linguam, quae tamen
minime fuit concessa. Verum si in hanc mi-
seram sitim incidere nolimus, oportet, ut si-
tim, quam habemus bonorum terrestrium, in
superiorum donorum, et caelestium charisma-
tum, et gratiarum sitim commutemus, et on-
gros imitantes, de quibus David (Ps. 103) ait:
Expectabunt onagri in siti. Haec est natura,
et ingenium onagrorum, ut quantumcumque
siti nimia vexentur, ex turbidis aquis minime
bibant, sed claras, et puras expectant inveni-
re, ut sitim suam pleant. Ha sane oportet,
ut qui voluptatum, honorum, et divitiarum si-
tim patiuntur, ex turbidis fontibus huius saeculi
minime bibant, sed expectent pervenire
ad perennem illum omnium bonorum fontem,
quem desiderabat David, cum dicebat (Psalm.
41): *Sitit anima mea ad te fontem vivum.* Cui
sit honor, et gloria in saecula saeculorum.
Amen.*

HOMILIA VIII.

*Multiplici Patrum intelligentia pulchre ex-
ornantur verba illa Christi Domini e
Cruce pendentis, consummatum est.*

Proposita verba Christi Domini adeo myste-
riis scant, totque divina arcana in eis deli-
tescunt, ut in eorum expositione, et reseratio-
ne non brevem oporteat me habere sermonem.
Dum enim Christus Dominus: *Consummatum
est, dixit, pene innumeras, easque heroicas,
ac memorandas consummationes ab eo factas
brevissimo sermone comprehendit. Prima fuit
consummatio omnium sacrorum vaticiniorum,
quae de ipso loquebantur. Secunda fuit pec-
cati regni, diaboli, et mortis tyrannice regnan-
tium consummatio, ut praedixerat Daniel (c.
9): *Consummabitur praevaricatio, finem accipiet
iniquitas, delebitur iniustitia.* De daemone ve-
ro Christus Dominus dicens (Ioan. 12): *Prin-
ceps huius mundi eicietur foras.* De morte tan-
dem per Oseam inquiens (Ose. 13): *Ero mors
tua, o mors.* Tertia consummatio fuit potestatis,
quae permissa fuit Iudaicis saevienti in
Christum, ipso dicente (Luc. 22): *Haec est ho-
ra vestra, et potestas tenebrarum.* Haec sane
consummata fuit, quia exinde non habuerunt
potestatem aliquam in illum: unde tunc fuerunt
consummati omnes eius labores. Quarta con-
summatio fuit legis Moysae: nam post mortem
Christi cessavit illa congeries praecceptorum
veteris legis, quam, ut dixit d. Petrus (Act.
15): *Nec nos, nec patres nostri portare poterunt.*
Quinta consummatio fuit iniquitatis, et
malitiae Iudaeorum, quae non amplius potuit
exerescere, quam ut auctorem vitae, et Crea-
torem suum interficerent. Ad quod sane allu-
debat Christus Dominus, cum dicebat eis (Mat.
23): *Implete mensuram patrum vestrorum: id
est, implebitis.* Solet enim Scriptura non se-
mel imperativum pro futuro usurpare. Fuit sex-
ta consummatio iniustitiae Christi erga Patrem,
qui pro omnibus peccatis de rigore iustitiae ei
satisfecit. Septima consummatio fuit ardentissi-
mi amoris erga homines: quia ut ipse dicit
(Ioan. 15): *Maiorem charitatem nemo habet, ut ani-
mam suam ponat quis pro amicis suis.* Octava con-
summatio fuit operis redemptionis, quod ei Pa-
ter commiserat, iuxta illud (Ioan. 17): *Opus
consummavi, quod dedisti mihi ut facerem.**

Verum haec omnia oportet fusius pertractare,
ut mira, quae latent in eis sacramenta,
paulatim delegamus. D. Hilarius, quem secutus
est antiquissimus Arnoldus Abbas (tractat.
de sept. verb. Dom.) ait per haec verba, *Con-
summatum est, significasse Christum Dominum
veteres Scripturas, quae de eo loquebantur,
perfecte completas, et consummatas fuisse: ver-
ba Arnoldi sunt: *Nec tantum passionum sua-
rum finem, sed illarum etiam observantiarum
intelligi voluit, ut postquam advenerat veritas,
figurae cessarent, nec ultra superflue vexarentur
fideles spinosis circuitibus per devia ab-
errantes, cum indicaret eis ipsa Veritas viam,**

et loqueretur publice; qui loquebar, ecce adsum.
Et quidem in primis sacramentum illud ma-
gnum quod de lateris Adae dormientis costa
educeretur Eva, iam consummatum est, cum
ex latere Christi somnum mortis in cruce dor-
mientis diro lanceae mucrone aperto educta
fuerit Ecclesia, tot Martyribus, Virginibus, et
Confessoribus ornata. Sacramentum illud, quod
Cain innocentem fratrem suum Abel occideret,
eius errore terram tingens, iam consummatum
est: siquidem populus Iudaicus incredibili odio
Christum Dominum fratrem suum secundum
carnem immanissime interfecit, et sangui-
nem eius in terram profudit. Sacramentum
illud fabricationis Arcae, quam Noe confecit,
in quo mundus protegeretur, dum cataractae
caeli copiosissimis aquis terram inundarent,
iam consummatum est: siquidem in Arca crucis
divini illius Noe Christi Domini totum genus
humanum ab inundante divini furoris proflu-
vio liberationem, et securum refugium invenit.
Sacramentum illud, cum arcus variis coloribus
depictus in signum pacis in caelo apparuit,
iam consummatum est, cum Christus
Dominus velut arcus extensus brachiis in cruce:
*Posuisti ut arcum aerum brachia mea, variis
coloribus, cruore sanguinis, spatorum candore,
livore vulnerum diversicolor cerneretur, nos
Deo Patri reconcilians, et amabile pacis
bonum in terram mittens.* Sacramentum illud
Isaachi ligna super humeros gestantis, ut in
monte sacrificaretur, iam consummatum est,
cum Christus lignum humero portans in monte
Calvariae in ara crucis sacrificandus per-
rexit. Sacramentum illud Iacobi, manibus pel-
libus hoedinis cooperitis, eas pilosas esse si-
mulantibus instar manus Esau, ut patris benedictionem
compararet, iam consummatum est:
siquidem verus Iacob Christus Dominus pel-
libus hoedinis cooperitus, hoc est, veniens in
similitudinem carnis peccati, benedictionem
Patris nobis obtulit. Sacramentum illud Da-
vidis inermis giganteum gloriose devincens,
eum tamen solo baculo, et quinque lapidibus
illum invaderet, iam consummatum est: siqui-
dem Christus Dominus nudus solo crucis baculo,
et quinque corporis sui vulneribus infe-
rissimum giganteum Goliath (daemone in-
telligo) non solum illius, sed enervavit, et pen-
tibus interemit. Sacramentum illud aenei colubri,
a Moysae exaltati in ligno; quem morsu
serpentis infecti inluentes saebantur, iam
consummatum est, cum Christus Dominus velut
veneficus serpens (cum tamen re vera omni
peccati veneno caret) in crucis ligno exaltatus
fuit: quem certe peccati morsu laerati infernis
fidei oculis conspicientes, et ei se conformantes,
ab omni peccati morsu liberantur. Sacramentum,
inquam, illud iam consummatum est. Tandem
sacramentum rufae vaccae absque macula, quae extra civitatem cremabatur,
cuius cineribus exterius sanctificabatur populus,
et habilis reddebatur ad ingressum Tabernaculi,
iam consummatum est: siquidem Christus Dominus
velut vacca rufa, hoc est, sanguine suo rubicunda, amoris igne combusta,
in ara crucis extra portam civitatis, in
sacrificium oblatas est, cuius sanguine pecca-

tores digni efficiuntur, ut media poenitentia
in regni caelorum tabernaculum admittantur.
Haec et similia, quae prolixum esset recensere,
inpleta, et consummata tunc fuerunt: *Ut
Prophetas tui fideles inveniantur, et ut oslen-
deret Christus Dominus, quod nec iofa unum,
aut unus apex praeterire debeat a lege, do-
nec omnia fierent.*

Secundus sensus praedictorum verborum potest
esse, ut significare voluerit Christus Do-
minus, catholicae Ecclesiae aedificium tunc con-
summatum esse, licet Ecclesiae catholicae fab-
rica a primis nostris parentibus coeperit; in
lege tamen naturae, et scriptae ultimum com-
plementum minime accepit. Unde (Esd. libr.
3) dicitur: *Salmanasaras subiecit fundamenta
domus Domini, quae est in Hierusalem, et ex-
cavit usque nunc aedificatur, et ex-
cavit usque nunc aedificatur.* Lex quidem naturae accepit funda-
menta in Ecclesiae fabrica, lex scripta erexit pa-
rietes; sed quia, ut ait d. Paulus (Hebr. 7): *Nil
ad perfectum adducit lex;* certe aequa lacunaria
superaedificare, et ultimam manum imponere
huic aedificio Christo Domino in lege gratiae
reservabatur. In cuius probationem pulchram
lego figuram (1. Par. 28), veritatem hanc in
Salomone adumbrantem. David enim filium
suum exhortans, ut aedificium domus Domini
perficeret, et ad finem usque perduceret, dixit
ei: *Viriliter age, et confortare, et fac ne
timeas, et ne paveas: Dominus enim Deus meus
tecum erit, et non dimittet te, neque derelin-
quet, donec perficias omne opus ministerii domus
Domini.* Hoc patris mandatum ad inguem
Salomon implevit. Ita aeterno Patre iubente
Christo, ut Ecclesiae catholicae aedificium con-
summaret, ipse perfecte adeo id explevit, ut
diceret (Ioan. 7): *Opus consummavi, quod dedi-
sti mihi.* Unde d. Paulus (ad Heb. 12) vocavit
illum *Auctorem, et consummatorem fidei:* et d.
Augustinus (lib. 4. de Gen. ad litt.) docet, quod
sicut Deus in mundi primordiis operi omnia
creationis sexto die expleverat, ut septimo re-
quiesceret die: tunc enim ait Moyses: *Et requie-
vit ab omni opere, quod paraverat; ita Christus
in redemptione eundem servans ordinem, quem
ipse in operibus creationis observaverat, dixit
in cruce, consummatum est, et septimo die
requievit in sepulchro, iuxta illud Davidis (Ps.
15) in persona Christi dicentis: *Requiescet caro
mea in spe.* Quibus consonant verba Isaiae se-
cundum versionem septuaginta Interpr. *Et erit
requies eius honor:* et originale Hebraeum ha-
bet: *Requies a laboribus.* Itaque Christus Domi-
nus tamquam sapiens, et locuples architectus
propriis expensis, propriae industriae catho-
licae Ecclesiae aedificium ita perfecte consum-
mavit, ut neququam de illo dici possit: *Hic
homo coepit aedificare, et non potuit consum-
mare.**

Tertius sensus dictorum verborum potest esse,
ut loquatur de consummatione peccati; ita
Augustinus dum ait: *Quis dicere poterat pecca-
tum consummatum esse, nisi is, qui ut pecca-
tum deleret, consummatus est?* Quod mirabile
dictum D. Augustini aguilae comparatione in-
telliges, cui ipse Christus se comparavit, di-
cens: *Sicut aquila provocans ad volandum pul-*